

8 Uppbrott och förnyelse

M Å S T E!

Som en skör liten fågel

Det vita håret

Händernas blåa ådror

Spetskråset i halsen

För 60 år sedan... Pionjär för kvinnorörelsen

Lantbrukarhustru, Mor

Lärlarinna, Folkbildare, Författarinna ...

– Hur hann du med allt?

Förvånat betraktar hon mig:

– Det som behöver göras det måste ju någon göra!

Winnie Törnqvist, *Lyssna! Fråga! Svara!*

(Bodafors: Bokförlaget Bröderna Karlsson, 1988).¹

Denna studie har huvudsakligen handlat om hur de politiska partierna hanterat förändrade villkor för det partipolitiska arbetet under de två senaste decennierna. Med hjälp av tidigare genomförda frågeundersökningar (från 1979 och 1990) samt den nu aktuella undersökningen från 1998 till ett urval av partiernas kommunövergripande organisationer, har det varit möjligt att empiriskt kartlägga och problematisera partikrisens olika dimensioner och konsekvenser.

Till detta har fogats djupintervjuer med partipolitiskt aktiva – *demokratins trojännare* – men även passiva medlemmar, och personer med alternativt politiskt engagemang. Detta kvalitativa angreppssätt har använts för att få ökad förståelse av hur enskilda politiskt intresserade människor i dag ser på den representativa demokratin och på partiernas roll och vidare vilken uppfattning som finns om hur det politiska engagemanget bäst bör kanaliseras.

Dessa två skilda, men kompletterande perspektiv, ger en mångsidig bild av partiernas problem och möjligheter. I detta avslutande kapitel skall vi kort sammanfatta några av de viktigaste empiriska resultaten och diskutera partiernas kapacitet till förnyelse.

Partiernas kris

En första iakttagelse är att den s.k. kanalfunktionen har hamnat i kris. Ty det finns utan tvivel dystra resultat från denna studie som ger belägg för existensen av en sådan kris; en kris som under senare tid med ökat allvar diskuterats i samhällsdebatten och bland forskare. Partierna fungerar kort och gott allt sämre som vitala demokratiska mötesplatser.

Tendenserna i fråga om medlems- och mötesutvecklingen är genomgående negativa. Sedan 1970-talet har ett betydande antal medlemmar lämnat partierna. Den största avtappningen skedde i början av 1990-talet då socialdemokraterna upphörde med den kollektiva anslutningen av medlemmar från LO. Sammantaget har partierna förlorat drygt en miljon medlemmar under det senaste decenniet, varav nästan en kvarts miljon försvann mellan åren 1992 och 1997.

Minskningen har drabbat alla partier, men särskilt de partier som brukar kallas "etablerade" har förlorat många medlemmar – detta oavsett hur bra eller dåligt dessa partier lyckats i de allmänna valen.

Partierna har även fått tilltagande rekryteringsproblem, dvs. ökade svårigheter att finna lämpliga personer som är villiga att kandidera till olika förtroendeposter. Miljöpartiet och folkpartiet är de partier som rent generellt i nuläget har de största problemen i detta avseende. Inom samtliga partier utom miljöpartiet finns problem att rekrytera kvinnor (särskilt invandrarkvinnor), ungdomar, personer som bor i glesbygd samt (i viss mån) högutbildade.

Rekryteringsproblemen har ökat sedan 1970-talet, trots att utbudet av förtroendeposter minskat i kommunerna – och fortsätter att minska, vilken borde innebära att den reella efterfrågan på kandidater sjunkit på ett markant sätt.

Även mötesutvecklingen har varit bekymmersam för partierna lokalt, vilket ger belägg för partiernas stigande problem att hävda sig i konkurrensen om människors tid och uppmärksamhet. Om detta vittnar också de kvalitativa intervjuerna. Det är tidsbrist som förklarar varför passiva medlemmar inte deltar aktivt i verksamheten. Den longitudinella jämförelsen av samma partienheter 1979 och 1998 visade en minskning av antalet mötesdeltagare på -28 procent. Minskningen har ägt rum i samtliga partier men den har drabbat socialdemokraterna hårdast (-40 procent). En jämförelse mellan de lokala partisystemen i de 50 urvalskommunerna under samma tidsperiod gav vid handen att antalet besökare minskat från i genomsnitt 42 mötesbesökare i slutet av 1970-talet, till 31 i 1990 års studie till 21 mötesbesökare i den aktuella studien från 1998. Det är alltså fråga om

8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

en halvering under de två decennier som vi haft möjlighet att följa utvecklingen.

Lokalt har partierna alltsedan det kommunala partistödet infördes 1970 haft en hög beroendegrad av dessa offentliga medel. Detta beroende har successivt förstärkts och det tycks numera vara svårare att finna kompletterande resurser – alternativt har partierna minskat sina ansträngningar att finna sådana – till valrörelserna än under slutet av 1970-talet. I genomsnitt täcktes 75 procent av partierna verksamhetskostnader lokalt av offentliga medel valåret 1998. Moderaterna, vänsterpartiet, folkpartiet och miljöpartiet låg samtliga över 80 procent i finansieringsgrad.

Det har vidare skett en viss nedrustning i partiernas administrativa kapacitet i form av kansliresurser och anställd personal sedan slutet av 1970-talet. En resurs som partierna i hög grad kunde bygga upp genom det kommunala partistödets tillkomst.

Partikrisen är en realitet för många aktiva i partierna, men det finns även de som tar avstånd från en sådan beskrivning. I djupintervjuerna framkommer uppfattningar som går ut på att krisbilden är överdriven. Krisen beskrivs av en kvinna med ett kvarts sekel erfarenhet av partiarbete på basplanet som en "Stockholmsprodukt". Föreställningen om partikrisen bottenar enligt henne i en sorts förakt för den verksamhet som politikens "fotfolk" bedriver lokalt. Partiarbete uppfattas som någonting "gammalmodigt" av opinionsbildare i och utanför partierna, menar hon.

De flesta intervjupersonerna anser dock att läget i partierna är oroande. När de ombeds att analysera partikrisen anger de framför allt orsaker som ligger utanför den egna möjligheten att påverka (externa orsaker): internationaliseringen, mediasamhället, sociala förändringar i samhället, nya värderingar, partiernas minskade beroende av medlemmarna finansiellt och kampanjmässigt etc. Men det saknas inte självkritik. Man pekar på att formbundenheten är för stark i det lokala partiarbetet och att detta kan verka fränstötande, särskilt på unga människor med politiskt intresse. I någon mån tror man också att det är "fel" sorts människor som dras till partierna; människor som är roade av långa sammanträden och som attraheras av maktutövning. Man pekar också på den tendens till social slutenhet som finns i den egna föreningen.

8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

Nya förutsättningar – men samma partikoncept

I slutet av 1970-talet, när den kommunaldemokratiska forskningsgruppen studerade partiverksamheten i de svenska kommunerna, pågick en omfattande strukturomvandling av samhället och i dess spår hade kommunsammanslagningar skett som fick genomgripande konsekvenser för den kommunala demokratin och för partiernas villkor. En viktig iakttagelse i dessa studier var den partipolitiserings som ägde rum i de nya kommunerna och som hade den rikspolitiska ordningen som förebild (riksmodellen i miniatyr). För partiernas vidarekommande innebar förändringarna även en organisatorisk centralisering och byråkratisering – effekter som förstärktes genom de resurser som tillfördes genom det kommunala partistödet.

Under de 20 år som gått har samhällsförändringarna fortskridit och vissa nya inslag har utvecklats. Till de mer påtagliga under denna tid hör internationalisering, den europeiska integrationen och det ökade omvärldsberoendet som i hög utsträckning förändrat den ekonomiska och politiska kartan. Under denna period har Sverige även blivit medlem i EU. Konturerna av informationssamhället har blivit tydligare genom ökad medialisering, snabbare kommunikationer och ökad IT-användning. De partier som vi studerar 20 år senare i samma kommuner vistas i allt mindre grad i miljöer som politiskt kan betraktas som en ”riksmodell i miniatyr”. Den lokala variationen har ökat och politiskt syns detta bland annat i ökningen av antalet lokala partier och uppluckringen av blockpolitiken på kommunal nivå.

Partierna verkar samtidigt i miljöer som blivit allt mindre styrbara och förutsägbara. Medierna har flyttat fram sina positioner i politiken. De förändringar som skett har otvivelaktigt komplicerat arbetsvillkoren för partierna. Konkurrensen har hårdnat och nya partier har trätt in på de lokala politiska arenorna. Partierna möter allt fler människor med individualistiska värderingar som inte längre har partীগagemang och röstande som medborgerlig norm; synsätt som kommer till uttryck i minskad partiloyalitet, ökad rörlighet bland väljarna och ett ökat intresse av att engagera sig utanför partiväsendet.

Denna utveckling och uppbrott till trots lever Maurice Duvergers gamla masspartimodell från 1950-talet kvar som en mall för hur dagens partier bör vara uppbyggda – i debatten om partikrisen och i påfallande stor utsträckning även inom partierna. Det är ett koncept där det folkrörelsepräglade idealet (med tonvikt på idealet) fungerar som norm för diskussionen. I detta ideal tar man fasta på behovet av en stor medlemskår, hög aktivitetsnivå under valår likväl som under mellanvalsår, och på en omfattande medlemsfinansiering av verksam-

8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

heten. Åtskilliga partiforskare har dock visat att verkligheten stämmer allt sämre överens med idealet. De utvecklingstendenser som kunnat påvisas i denna studie ger ytterligare belägg för att de svenska partierna alltmer fjärrat sig från detta klassiska ideal och successivt fått andra egenskaper.

Utifrån den normativa mallen av det klassiska folkrörelsepartiet måste tillståndet i de svenska partierna betraktas som synnerligen allvarligt. Vår utgångspunkt är emellertid att partierna – liksom andra institutioner som bär upp demokratin i stort – inte kan överleva om de konserveras i en för alla tider given form eller modell. Vi har i denna undersökning försökt ta fasta på det dynamiska perspektiv som alla livskraftiga och vitala organisationer bör genomsyras av. I ett sådant perspektiv kan resultaten tolkas annorlunda än i termer av kris och deklination.

Således kan minskningen av medlemmar och mötesbesökare tolkas såväl i termer av kris och bristande engagemang från medborgarnas sida som i termer av förändring och förnyelse. De resultat som framkommit ger stöd för hypotesen att de svenska folkrörelsepräglade partierna som haft höga ambitioner i fråga om medlemsantal, mötesaktivitet och mobiliseringsförmåga nu skiftar om till en mer väljarorienterad modell där den regelbundna mötesverksamheten och en stor medlemskår inte har samma centrala position. Av djupintervjuerna att döma är det inte ovanligt att de partiaktiva – demokratins trotjänare – tycker att det var bättre förr, men när historiens hjul vänder föreligger ingen möjlighet att anpassa världen till de förutsättningar som Duvergers partimodell förutsatte. Detta inses, i några fall dock mer eller mindre motvilligt, av de partiaktiva som intervjuats inom ramen för denna undersökning.

Utmanarna

Att det gamla partikonceptet inte ger någon vägledning hur partierna skall förhålla sig till de nya politiska villkoren vittnar det alternativa politiska engagemang som studerats i vår undersökning. Kanske inte heller andra, mer moderna koncept om hur partier skall fungera kan lösa den frustration och – i några fall – utanförskapskänsla som här ger sig till känna.

Hos dessa starkt engagerade individer är det i regel en främmande tanke att aktivera sig i ett politiskt parti. Partierna upplevs vara förestelnade, tröga och byråkratiska. En stark handlingsorientering är vad som utmärker dem. Att engagera sig partipolitiskt upplevs mot den

8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

bakgrunden som kontraproduktivt. I partierna är det ”mycket snack men lite verkstad”, säger en av de intervjuade som är verksam inom miljörörelsen.

Hos flera av de individer som är verksamma i alternativa sammanslutningar finns ett starkt avståndstagande från den nuvarande formen av demokrati. Det gäller de som är engagerade i de sammanslutningar som här klassificerats som sociala proteströrelser. Den ”parlamentariska” demokratin uppfattas inte vara demokratisk; det är fråga om en skendemokratisk ordning vars syfte det är att legitimera ett korrupt förtryckarsamhälle. Det förhållandet att den övervägande andelen medborgare inte genomskådat detta faktum beklagas. En nedlåtande och delvis föraktfull inställning finns mot den apatiske och politiskt omedvetne genomsnittsmedborgaren. Att vara medveten om de olika förtryckarstrukturer som finns i samhället beskrivs som ”ett privilegium”. Det existerande samhällets legala system accepteras inte. Lagarna är till för dem som ”tjänar på exploatering”. Detta anses legitimera lagöverträdelser.

Spännvidden mellan dessa sammanslutningar och andra som är representerade i urvalet är dock betydande i detta avseende. Traditionella folkrörelser och olika former av lokala aktionsgrupper har i motsats till dem som är verksamma i sociala proteströrelser en grundläggande tilltro till de politiska institutionerna och ser det som någonting självklart att verka inom lagens ramar.

Förnyelse?

En viktig ambition med frågeundersökningen 1998 var att granska huruvida det existerade någon innovationsförmåga i partierna lokalt. Vi kan konstatera att det på basplanet fanns tecken på omprövning och förnyelse. 39 procent av respondenterna uppgav att de i sina partiorganisationer prövat att internt arbeta på ett annorlunda sätt än vad som kan betraktas som traditionellt i partisammanhang. Nästan lika många säger sig ha övervägt eller prövat nya anslutningsformer än det traditionella medlemskapet.

De kommunvisa skillnaderna är betydande. Det är inte oväntat i kunskapskommunerna som innovationsbenägenheten är som allra störst (50 procent). En trend är olika försök att öppna upp de politiska diskussionerna och den traditionella, mer interna, mötesverksamheten så att den når ut även till icke-medlemmar.

Det finns en viljeinriktning att finna nya och mer attraktiva mötesplatser för att få kontakt med människor. Ordet *dialog* före-

8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

kommer ofta i såväl de öppna enkätsvaren som i de djupintervjuer som genomförts. Ingen tvekan råder om att det åtminstone tentativt finns en strävan efter en mer samtalsliknande politisk kultur.

Nätverk tycks på motsvarande sätt ha fått ett ordentligt genomslag i partiarbetet; här finns exempelvis nätverk för kvinnor, näringsliv, regionala nätverk eller nätverk där man ingår samarbete med politiska byalag eller med andra partier.

I flera fall har fullmäktigegrupperna tagit på sig mer av utåtriktad verksamhet visavi väljarna, dvs. den typ av aktivitet som traditionellt legat på partiorganisationen. Den formbundenhet som tidigare varit ett signum i fråga om partiernas mötes- och styrelseordning tycks över huvud taget (även om det här finns en betydande variation) fått ge vika för en ökad flexibilitet i styrelsearbetet. Olika sätt att rotera ordförandeskap eller andra uppdrag i partiorganisationen, fullmäktigegruppen eller på kommunala politiska poster tycks bli allt vanligare.

Även i fråga om det formella medlemskapet finns som sagt inslag av nytänkade. 30 procent av kommunorganisationerna har övervägt eller prövat en friare anslutningsform för att knyta till sig personer utan att kräva att vederbörande ”köper hela åsiktspaketet”. Det kan gälla lokalt medlemskap, vilket kan vara ett sätt att motverka konkurrensen från de allt fler lokala partierna vars framgångar blivit möjliga just genom att de etablerade partierna i alltför hög utsträckning upplevs vara styrda av en nationellt utformad politik; det kan vidare handla om att länka in intresserade till befintliga nätverk, införa någon form av stödmedlemskap eller erbjuda personer som inte är medlemmar – men politiskt intresserade – att inneha förtroendeuppdrag för partiet. Innovationsbenägenheten är även i detta fall generellt störst i kunskapskommunerna och mindre i mellan- och basnäringskommunerna.

Partierna lokalt har även påbörjat en anpassning till ny informationsteknik, men även här finns en skillnad mellan situationen i kunskapskommunerna och i basnäringskommunerna. IT-användning är mindre förekommande i partier som hör hemma i den senare typen av kommuner. Bedömningarna av tekniken för partiverksamheten i kommunerna var försiktigt positiva från respondenternas sida.

Generellt visar resultaten från frågeundersökningen 1998 att det är i de befolkningsrika och informationstäta miljöerna (kunskapskommunerna) som partiverksamheten är livligare och mer varierad än i både mellan- och basnäringskommunerna. Det är följdriktigt i dessa kunskapskommuner som partierna i någon utsträckning prövat ny politisk marknadsföring, inte minst i sammanhang där det samlas

8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

mycket folk, t.ex. på mässor, köpcentrum och stormarknader. Direkt exponering i medierna i form av debatter i radio och TV, reklam i radio/TV lokalt är även detta mer förekommande i de befolkningsrika kommunerna.

Kunskapskommunernas partier tycks således ha ett försteg i innovationsförmåga; ett förhållande som naturligtvis kan ses som positivt men som samtidigt ställer frågor om kapaciteten för partiorganisationerna i mellan- och basnärlingskommunerna. Det är inte enbart i fråga om partiverksamhet och innovationsförmåga som kunskapskommunerna ligger högre än de båda andra kommuntyperna utan även i fråga om valdeltagande. Våra data möjliggör inte någon prövning av huruvida det föreligger något samband mellan innovationsförmåga och nytänkande å ena sidan och politiskt intresse och valdeltagande å den andra sidan, men detta är en hypotes som knappast ter sig alldeles orimlig.

Kunskapskommunerna utgör således dynamiska politiska miljöer som har särskilt goda förutsättningar för partipolitiskt innovativt arbete.

Även om resultaten inger vissa förhoppningar om att partierna har förmåga att anpassa sig till de nya villkoren för politiskt arbete och klara påfrestningarna finns oroande inslag i partiernas nuvarande tillstånd. Ett sviktande medlemsantal skapar exempelvis problem om partierna strävar efter att behålla sin rekryteringsfunktion. Risker ökar för att partiorganisationerna befolkas av personer som inte är representativa för olika grupper och då avtar förmågan att spegla de opinioner som finns i samhället i de politiska församlingarna. Till detta kommer en föreställning som vissa av såväl de partiaktiva som passiva och politiskt engagerade medborgarna utanför partiernas hägn ger uttryck för i intervjuerna: att de personer som väljer att delta i partipolitiskt arbete är av en alldeles speciell (och ”fel”) sort, dvs. alltför karriärinriktade personer, ofta medelålders män, som i alltför hög grad uppskattar långa möten och sammanträden och som över huvud taget fascinerats av det formmässiga.

En situation där endast de förtroendevalda – dvs. personer som har betalt för att vara med – deltar i partiernas mötesverksamhet, innebär självfallet en utarmning av partierna. Men med den höga beroendegraden av offentliga bidrag som utvecklats i dagens partier minskar beroendet av medlemmar och sympatisörer vilket ytterligare ökar risken för utarmning och konservering av partierna.

Hur dagens partier – som i de flesta fall växte fram i övergången mellan det gamla bondesamhället och det tidiga industrisamhället – skall kunna återfå den demokratiska kraft de en gång haft är svårt att

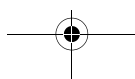
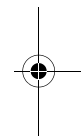
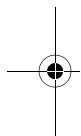

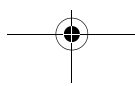
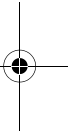
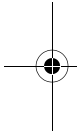
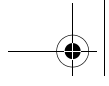
8 UPPBROTT OCH FÖRNYELSE

se. Ja, rentav omöjligt – *om man som utgångspunkt för en sådan bedömning har det gamla medlemsbaserade folkrörelseidealet*. Om partierna i stället betraktas i ljuset av de omfattande omställningar som vårt samhälle utsatts för under den förhållandevis korta tidsperiod som här studerats blir läget ett annat. Partierna kommer knappast att på samma sätt som tidigare kunna behålla sin nyckelroll i den framtida demokratin. Politiken blir allt mer gränsöverskridande och global till sin natur. Det innebär att partierna står inför en mycket uppfordrande politisk utmaning som endast kan bemästras med såväl en vilja som en förmåga till politiska innovationer.

Noter

- ¹ Tack till Bengt Göransson som gjorde oss uppmärksamma på denna dikt.

Referenser

- Alexander, H. (red.) (1989) *Comparative Political Finance in the 1980s*. Cambridge: Cambridge University Press
- Alexander, H & Shiratori, R (reds.) (1994) *Comparative Political Finance Among the Democracies*. Oxford: Westview Press
- Bartolini, S. (1983) "The membership of massparties: The social democratic experience", 1989–1978, i Daalder, H. & Mair, P. (eds.) *Western European party systems: Continuity and Change*. London: Sage
- Bille, L. (1997) *Partier i forandring. En analyse av danske partiorganisations udvikling 1960–1995*. Odense: Odense universitetsforlag
- Blomdahl, U. (1990) *Folkerörelserna och folket*. Stockholm: Carlssons
- Blondel, J. (1978) *Political Parties: A Genuine Case for Discontent?* London: Wildwood House
- Borgs, M. & Rankka, M.H. (1996) *Politikens entreprenörer*. Stockholm: Timbro Opinion
- Bäck, H. & Håkansson, A. (red.) (1994) *Väljare i kommunalvalet. Om missnöje, mistroende och politisk kultur*. Stockholm: SNS Förlag
- Bäck, M. & Möller, T. (1997) *Partier och organisationer*. Fjärde uppl. Stockholm: Publica. (Publicerad första gången 1990)
- Dalton, R. J. (1999) "Political Support in Advanced Industrial Democracies", i Norris, P. (red.), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press
- Damgard, E. (1990) "Hvilke konsekvenser har de politiske partiers organisatoriske problemer for folkestyrelse?" i Elklit, J. (red.) *De politiske partier – nu og i fremtiden*. Köpenhamn
- Diani, M. (1992) "The Concept of Social Movement", *Sociological Review*, vol. 40
- Duverger, M. (1954) *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. London: Methuen & Co Ltd

REFERENSER

- Eneroth, B. (1984) *Hur mäter man "vackert"?* Grundbok i kvalitativ metod. Stockholm: Natur och Kultur
- Epstein, L. (1967) *Political Parties in Western Democracies*. New York: Praeger
- Esaiasson, P. (1990) *Svenska valkampanjer 1966–1988*. Stockholm: Allmänna Förlaget
- Gidlund, G. (1983) *Partistöd*. Stockholm: Liber
- Gidlund, G. (1985) *Det kommunala partistödet. En studie av kommunernas och landstingens stöd till de politiska partierna*. Ds C 1985:8
- Gidlund, G. (1989) "Folkrörelsepartiet och den politiska styrelsen. SAP:s organisationsutveckling", i Misgeld, K., Molin, K. & Åmark, K. (red). *Socialdemokratins samhälle*. Stockholm: Tidens förlag
- Gidlund, G. (1991) "Vinna eller försvinna", i *Kommunalt stöd till de politiska partierna*. SOU 1991:80
- Gidlund, G. (1992) *Partiernas Europa*. Stockholm: Natur och Kultur
- Gidlund, G. (1999a) "IT och demokrati – de europeiska partinäten", i Bernitz, U., Gustavsson, S. & Oxelheim, L. (red.), *Europaperspektiv*. Årsbok 1999. Stockholm: Nerenius & Santerus Förlag
- Gidlund, G. (1999b) "Att sätta gränser för pengars makt", i Holmberg, S. & Möller, T. (red.), *Premiär för personval*. SOU 1999:92
- Gidlund, J. (1978) *Aktionsgrupper och lokala partier. Temporära politiska organisationer i Sverige 1965–1975*. Lund: Gleerup
- Gidlund, J. & Gidlund, G. (1981) *Ty riket är Ditt och makten. De politiska partiernas roll i svenska kommuner*. Ds Kn 1981:15
- Gidlund, G. & Möller, T. (1999) "Finansiering av personvalskampanjer i riksdagsvalet 1998", i Holmberg, S. & Möller, T. (red.), *Premiär för personval*. Forskningsrapporter utgivna av Rådet för utvärdering av 1998 års val. SOU 1999:92
- Gilljam, M. & Holmberg, S. (1995) *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Gilljam, M. & Möller, T. (1996) "Från medlemspartier till väljarpartier". I *På medborgarnas villkor – En demokratisk infrastruktur*. Betänkande från Demokratiutvecklingskommittén, SOU 1996:162
- Glaser, B. & Strauss, A. (1980) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine Publications. (Publicerad första gången 1967)

REFERENSER

- Goldmann, K. (1994) "Sverige, EG och politikens internationalisering", i *Suveränitet och demokrati*. Bilagedel med expertuppsatser. SOU 1994:12
- Hanberger, A. (1997) *Lokalpolitikens möjligheter. Historisk policyanalys av problemnärlighet och effektivitet i kommunal policy och dess betydelse för politisk legitimitet*. Umeå universitet, Statsvetenskapliga institutionen
- Hallin, B. (1990) *I skuggan av de stora. De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken*. SOU 1990:53
- Hebert, N. & Jacobsson, K. (1999) *Olydiga medborgare?* SOU 1999:101
- Heidar, K. (1994) "The polymorphic nature of party membership". *European Journal of Political Research*, nr 25
- Heidar, K. & Svåsand, L. (red.) (1997) *Partier uten grenser?* Otta: Aschenhoug
- Herlitz, U. (1999) "Bygdens organisering". I Amnå, E. (red.), *Civilsamhället*. Forskarvolym VII. SOU:1999:84
- Holmberg, S. (1999) *Representativ demokrati*. SOU 1999:64
- Håkansson, A. (1992) *Konsten att vinna ett val. En studie av fram- och tillbakagångar för socialdemokraterna i kommunalvalet 1988*. Lunds universitet: Statsvetenskapliga institutionen
- Johansson, F. (1999) "Vem personröster och varför?", i Holmberg, S. & Möller, T. (red.) *Premiär för personval*. SOU 1999:92
- Johansson, H. (1952) *Folkrörelserna och det demokratiska statskicket i Sverige*. Karlsbad: Gleerups
- Johansson, S.O. & Möller, T. (1998) "Personval och fri nomineringsrätt. Tänkbara effekter av det nya valsystemet", i *Förvaltningsrättslig Tidskrift* nr 2
- Ilshammar, L. (1997) "Demokr@ti. Det elektroniska folkstyrets möjligheter och problem." I *Folkomröstningar och demokrati. Bilaga till Folkomröstningsutredningens betänkande*. SOU 1997:56
- Karlsson, I. (red.) (1997) *Territoriets gränser*. Stockholm: SNS Förlag
- Karvonen, L. & Selle, P. (eds.) (1995) *Women in Nordic Politics. – Closing the Gap*. Aldershot: Dartmouth
- Katz, R.S. (1990) "Party as Linkage: A vestigial function". *European Journal of Political Research*, nr 18
- Katz, R. & Mair, P. (1994) *How Parties Organize. Change and Adaption in Party Organizations in Western Democracies*. London: Sage

REFERENSER

- Kirschheimer, O. (1966) "The Transformation of the Western European Party Systems". I La Palombara & Weiner (eds.), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press
- Larsson, S. (1999) "Studiecirkeldemokrati", i Amnå, E. (red.) *Civilsambället*. SOU 1999:84
- Lawson, K. & Merkl, H. (eds.) (1988) *When Parties Fail. Emerging Alternative Organizations*. Princeton: Princeton University Press
- Lovenduski, J. & Norris, P. (reds.) (1993) *Gender and Party Politics*. London: Sage Publications
- Martinsson, J. (1999) "IT-valet? Internets betydelse för valkampanjerna", i Amnå, E. (red.) SOU 1999:117 *IT i demokratins tjänst*
- Mair, P. (1997) *Party System Change. Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press
- Michels, R. (1983) *Organisationer och demokrati – en sociologisk studie av de oligarkiska tendenserna i vår tids demokrati*. Stockholm: RATIO
- Möller, T. (1998) *Politikerförakt eller mogen misstro? En översikt*. Stockholm: Kommentus förlag
- Möller, T. (1999a) "Partierna som demokratins mötesplatser: En fallstudie av det lokala partiväsendet i Lidköping". I *Kommunal Politik och Ekonomi*, nr. 3
- Möller, T. (1999b) "Minskad particentrering och vitaliserad demokrati? Partiernas nominerings- och kampanjarbete", i Holmberg, S. & Möller, T. (red.), *Premiär för personval*. Forskningsrapporter utgivna av Rådet för utvärdering av 1998 års val. SOU 1999:92
- Möller, T. (1999c) "Ett förbrukat förtroende? Om misstro i skandinavisk politik." i Karvonen, L. & Ljungberg, E. (red.), *Nordisk demokrati i förändring*. Sundsvall: Demokratiinstitutet, Rapport 1999:1
- Nerman, T. (1952) *Studiecirkeln. Historik över ett halvsekelminne*. Stockholm. Godtemplarorden
- Panebianco, A. (1988) *Political Parties: Organization and Power*. New York: Cambridge University Press
- Pedersen, M. (1990) "De politiska partier – nu og i fremtiden. "Inlegg på en konference på Christanborg 21. April 1990"

REFERENSER

- Petersson, O., Hermansson, J., Micheletti, M., Teorell, J. & Westholm, A., *Demokrati och medborgarskap*. Demokratirådets rapport 1998. Stockholm: SNS Förlag.
- Putnam, R. (1996) *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS förlag
- Rash, W. (1997) *Politics on the Nets*. Wiring the Political Process. New York W.H. Freeman
- Sainsbury, D. (1983) "Functional Hypotheses of Party Decline. The Case of the Scandinavian Social Democratic Parties." *Scandinavian Political Studies*, Vol. 6. No. 4:241–260
- Scharrow, S. E. (1994) "The paradox of enrollment: Assessing the costs and benefits of party membership". *European Journal of Political Research* 25: 41–60
- Schmitt, H. & Holmberg, S. (1995) "Political Parties in Decline?", Klingemann, H.D. & Fuchs, D. (eds.), *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press
- Segerstedt, T. (1939) *Demokratiens problem i socialpsykologisk belysning*. Stockholm: Natur & Kultur
- Selle, P. & Svåsand, L. (1991) "Membership in party organizations and its members: between randomness and rationality" *Scandinavian Political Studies*, nr 23
- Sjöblom, G. (1968) *Party Strategies in a Multiparty Party System*. Lund: Studentlitteratur
- Soininen, M. & Bäck, H. (1999) "Invandrarkandidaterna i personvalet", i Holmberg, S. & Möller, T. (red.) *Premiär för personval*. Forskningsrapporter utgivna av Rådet för utvärdering av 1998 års val. SOU 1999:52
- SOU 1972:52. *Kommunal information m.m.*
- SOU 1975:18. *Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting*
- SOU 1988:47. *Kommunalt stöd till de politiska partierna*
- SOU 1989:68. *Storstadens partier och valdeltagande 1948 – 1988*
- SOU 1991:80. *Kommunalt partistöd*
- Stenelo, L.-G. & Norrving, B. (red.) (1993) *Lokalmakt*. Lund: University Press
- Teorell, J. (1988) *Demokrati eller fåtalsvälde? Om beslutsfattande i partiorganisationer*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis
- Touqueville, A. (1844) *Om folkväldet i Amerika*. IV. Stockholm: Norstedts

REFERENSER

- Wilson, J. (1973) *Political Organizations*. New York: Basic Books
- Wolinetz, S. (1988) (red.), *Parties and Party System in Liberal Democracies*. London
- Wörlund, I. (1999) ”Lokala partier i Sverige”, *Kommunal ekonomi och politik*, nr 3

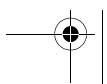
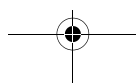
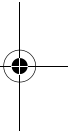
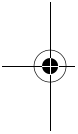
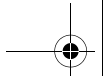
Författarpresentationer

GULLAN GIDLUND

Gullan Gidlund är docent i statsvetenskap och verksam vid Novemus, Örebro universitet. Hon har sedan doktorsavhandlingen 1983 om partifinansiering och organisationsutveckling haft en inriktning mot partiforskning. Under senare år har hennes forskningsintresse vidgas till att även omfatta partiernas europeiska samarbete och allmänt problemställningar rörande europeisk demokrati. Hon har bl.a. skrivit *Partiernas Europa* (1992) och medverkat i samförfattade volymer bl.a. *Territoriets gränser* (1997). Hon har även medverkat i olika offentliga utredningar, nyligen bl.a. med uppsatsen. *Att sätta gränser för pengars makt* (SOU 1999:92) till Rådet för utvärdering av 1998 års val.

TOMMY MÖLLER

Tommy Möller är docent vid statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet. Hans forskningsområden är bl.a. partiväsendet och värderingsförändringar och han är författare till bl.a. boken *Brukare och klienter i välfärdsstaten* (1996).

Demokratiutredningens forskarvolym

Redaktör Erik Amnå

- I Maktdelning (SOU 1999:76)**
- II Demokrati och medborgarskap (SOU 1999:77)**
- III Politikens medialisering (SOU 1999:126)**
- IV Demokratins estetik (SOU 1999:129)**
- V Medborgarnas erfarenheter (SOU 1999:113)**
- VI Det unga folkstyret (SOU 1999:93)**
- VII IT i demokratins tjänst (SOU 1999:117)**
- VIII Civilsamhället (SOU 1999:84)**
- IX Globalisering (SOU 1999:83)**
- X Demokratins trotjänare –lokalt partiarbete förr och nu (SOU 1999:130)**
- XI Marknaden som politisk aktör –svenska hjärtan eller skilda världar (SOU 1999:131)**
- XII Valdeltagande i förändring (SOU 1999:132)**
- XIII Avkorporativisering och lobbyism (SOU 1999:121)**